

RUS VE TÜRK TİPİ BAŞKANLIK SİSTEMİ: KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ RUSSIAN AND TURKISH PRESIDENTIAL SYSTEMS: A COMPARATIVE ANALYSIS

Bakko Mehmet BOZASLAN¹

Eray ACAR²

Öz

Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu her ne kadar idari kademelendirme açısından aralarında büyük farklılıklar barındırsa da yönetim kültürü ve değişim ile dönüşümleri benzer dönemlerde gerçekleştirmeleri açısından pek çok benzerlik barındırmaktadır. Zira her iki devletin öncüsü olarak nitelendirilebileceğimiz Osmanlı Beyliği ile Moskova Knezliği'nin tarih sahnesine çıkışları aynı dönemlere denk gelmektedir. On üçüncü yüzyılın son dönemlerinde ortaya çıkan bu iki devletçiğin yükseliş ve duraklama dönemleri ile modernleşmeye başlama dönemleri yine benzer tarihlere denk düşmektedir. Tarihin akışına paralel düşecek bir biçimde Çarlık Rusya'sı 1917 Ekim devrimi ile yeni bir forma evrilirken Osmanlı 1923'te cumhuriyetin ilanı ile yeni bir forma evrilmiştir. Soğuk savaş döneminde iki ayrı blokta yer alan iki devlet Sovyetlerin çöküşünün ardından yakınlaşmaya başlamış günümüzde iki ülkenin yakınlaşması tarih boyunca hiç olmadığı kadar ileri bir seviyeye taşınmıştır. 16 Nisan 2017 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen referandumun ardından bir sistem değişikliği yaşanarak parlamenter sistemden Cumhurbaşkanlığı Hükümet Etme Sistemine geçilmiş ve bu değişiklikle Rusya Federasyonu ile Türkiye Cumhuriyeti arasında hükümet etme açısından büyük bir paralellik oluşmuştur. Her iki ülke kültüründe devlete adeta onu kutsallaştıran bir önem atfedilmesi, güçlü ve karizmatik liderler dönemlerinde elde edilen ilerleme, bürokrasinin güçlü olması vb. gibi yönetime dair pek çok alanda kayda değer benzerlikleri bulunan iki ülke Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim sistemini değiştirmesinin ardından adeta birbirinin aynısı olan hükümet etme modeline sahip olmuştur. Her iki ülkenin tarihsel gerçeklikleri, buldukları coğrafyaların getirmiş olduğu zorunlu bazı hususlar dışında Türk ve Rus tipi başkanlık sistemlerinin birbirlerinin çok benzeri olduğu söylenebilir. Bu durumun doğal bir yansıması olarak her iki ülke sistemine ve sistemin mevcut liderlerine getirilen eleştiriler ve övgüler de benzerlikler barındırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, Türkiye Cumhuriyeti, Yönetim Sistemi, Başkanlık.

Abstract

Although Republic of Turkey and Russian Federation are different from each other in terms of administrative stratification, they also share many similarities in terms of governance culture, changes, and transformations occurring in similar periods. The appearance of the Ottoman Principality and the Grand Duchy of Moscow that could be regarded as the precursor of two countries into the scene of history occurred in the same period. Similarly, rise and stagnation as well as modernization period of these two states formed at the end of the 13th century occurred in the same period. In parallel with the course of history, while Tsarist Russia evolved into a new form with the October Revolution in 1917, the Ottoman Empire evolved into a new form with the proclamation of the republic in 1923. These two countries in two different blocks during the Cold War started to be closer to each other after the collapse of Soviets and the closeness of the two countries has reached an unprecedented level today. After the referendum in Republic of Turkey on April 16, 2017 a change in the presidential system was put into practice and the system evolved into Presidential Government System from parliamentary system. This change formed a major similarity between Russian Federation and Republic of Turkey in terms of government systems. These two countries sharing various remarkable similarities in many fields on governance such as the fact that the state has almost a divine importance in both countries, progress during periods of strong and charismatic leaders, and a strong bureaucracy have almost identical ruling models after the change in Republic of Turkey's government system. It can be noted that historical realities of both countries and Turkish and Russian presidential systems are very similar except for some obligatory factors caused by their geography. As a natural reflection of this situation, criticisms and accolades on regimes and current leaders of both countries are similar.

Keywords: Russian Federation, Republic of Turkey, Administrative System, Presidency.

¹ Arş. Gör. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, mehmet.bozaslan@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5789-9876

² Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, eray.acar@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5375-7555

1. GİRİŞ

Ülkelerin yönetim sistemleri kendi tarihsel süreçleri içerisinde kendi gerçeklikleri çerçevesinde oluşmakta ve zamanın ruhuna göre bazı değişiklikler sergilese de ana hatlarında pek değişiklik göstermemektedir. Bu çerçevede modern demokrasilerde üç tür hükümet etme sisteminden bahsedilmektedir. Bunlardan ilki başkanlık, ikincisi yarı başkanlık, üçüncüsü ise parlamenter sistemdir. Esas itibarıyla her üç hükümet etme sisteminde de yargı erki yasama ve yürütme erkelerinden bağımsız bir biçimde konumlanmıştır. Sistemin adının ne olacağını belirleyen yasama ve yürütme erkelerinin birbirleriyle olan ilişkisidir. Özetle yasama ve yürütme erkeleri birbirinden sert biçimde ayrılıyorsa sistem başkanlık, yumuşak bir biçimde ayrılıyorsa parlamenter sistem olarak adlandırılmakta eğer sistem başkanlık sistemi ile parlamenter sistemden aynı anda izler taşıyorsa yarı başkanlık sistemi olarak adlandırılmaktadır. Bu çerçevede başkanlık sistemlerinde yürütme erkini eline geçiren kişi başkan, parlamenter sistemde başbakan yarı başkanlık sisteminde ise cumhurbaşkanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yasama, yürütme ve yargı erklerinin farklı organların elinde bulunması diktatoryal rejimlere son vermek, bu tarz rejimlerin yeniden ortaya çıkmasını engellemek, bireye ait temel hak ve hürriyetlerin korunması, adil bir düzenin ortaya çıkması (Bal, 2001: 31) açılarından önemli görünmektedir. Dolayısıyla iyi işleyen bir demokratik düzenin varlığı yasama, yürütme ve yargı erklerinin farklı organların elinde bulunmasına bağlıdır. İktidarın gücünün sınırlandırılması, bireyin devlete ve devlet idaresini elinde bulunduranlara karşı korunması, birey hak ve özgürlüklerinin garanti altında olması erklerin farklı organ ve kişilerin elinde bulunması ile doğrudan ilişkilidir ve ilişkinin şekli demokratik sistemin hükümet etme biçiminin adını şekillendirmektedir.

Başkanlık sistemi en basit tanımıyla yasama ve yürütme erkelerinin birbirinden sert biçimde ayrıldığı sistemdir. Bu sistemde denge ve kontrol sistemi vasıtasıyla organların birbirlerinin varlığına son vermesi engellenmiştir (Ergil, 2013: 186). Bu sistemde başkan sıradan bir siyasetçi değildir. İktidarı elinde bulunduran partinin lideri, halkın büyük çoğunluğunun teveccüh gösterdiği karizmatik bir şahsiyet ve yürütme erkinin tek (Kuzu, 2011: 21) ve mutlak hakimidir. Başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelerde yürütme erkinin başı olan başkanda yasama organı da halkın genel oylarıyla seçilir (Bal, 2001: 31) ve birbirlerinin işlerine asla karışamazlar.

Yarı başkanlık sisteminde ise doğrudan halk tarafından seçilen ve oldukça geniş yetkiler verilmiş bir cumhurbaşkanının yanı sıra parlamentoya karşı sorumlu olan bir başbakan ve bakanlar kurulu bulunmaktadır (Eyüboğlu, 2014: 122). Düalist bir iktidar yapısının karşımıza çıktığı yarı başkanlık sistemlerinde devletin başı olan cumhurbaşkanı ile hükümetin yada kabinenin başı olan başbakan arasında hiyerarşik bir düzenin oturtulması adeta zorunludur (Tosun ve Tosun, 1999: 99).

Yarı başkanlık sistemlerinin parlamenter sisteme mi yoksa başkanlık sistemine mi daha yakın olduğu literatürde tartışmalıdır. Bu konuda hâkim olan görüş şu şekildedir. Cumhurbaşkanının partisi mecliste azınlıktaysa yarı başkanlık sistemi parlamenter sisteme daha yakın iken cumhurbaşkanının partisi mecliste de çoğunluğu elde etmişse sistem başkanlık sistemine daha yakın bir karaktere bürünmektedir.

Yumuşak kuvvetler ayrılığına dayalı, yasama ve yürütmenin birbirlerini denetledikleri ve birbirleri üzerinde etkili oldukları yönetim biçimi (Göze, 2013: 441) olarak tanımlanabilecek parlamenter sistemin en temel özelliği yürütmenin yaşamının içerisinde çıkmasıdır. Parlamenter sistem, “Kuvvetler ayrılığı ilkesinin yumuşak bir biçimde uygulandığı ve yasama ile yürütmenin arasında etkileşimin bulunduğu hükümet sistemidir” (Fedayi, 2011: 34). Özbudun’a göre parlamenter sistem yasama ve yürütme erklerinin birbirlerinden dengeli ve yumuşak bir biçimde ayrılmasıyla oluşan rejimin (Özbudun, 1993: 239) adıdır. Parlamenter sistemin bir diğer adının kabine hükümeti olduğunu belirten Lijphart, parlamenter sistemi yürütmenin yasamadan kaynaklanan ve yasamaya karşı sorumlu olduğu anayasal demokrasi tipi (Lijphart, 1997: 44) olarak tanımlamaktadır.

1.1. Rus Tipi Başkanlık Sistemi

Rusya Federasyonu’nda devlet başkanı oldukça geniş yetkilerle donatılarak güçlendirilmiş ve yürütme organının merkezinde konumlandırılmıştır. Anayasanın yüz onuncu maddesine göre yürütme organının içerisinde sayılan hükümet her ne kadar yürütme organının içerisinde sayılsa da Rusya Federasyonu’nda yürütmenin en belki de tek etkili aktörü başkandır. Anayasanın yüz onuncu maddesinin ikinci kısmında belirtildiği üzere hükümet; hükümet başkanı, başkanın yardımcıları ve federal bakanlardan oluşmakta ve hükümet başkanı yani başbakan Duma’nın onayı sonrasında devlet başkanı tarafından atanmaktadır. Anayasanın yüz on ikinci maddesine göre hükümet başkanı yardımcılarını ve federal bakanları önerme yetkisine sahip olsa da bu kişilerin kimler olacağını kararı devlet başkanı tarafından verilmektedir (Gomola vd., 2009: 25-26).

Rusya Federasyonu’nun tarihsel gerçekliklerinin bir sonucu olan bugünkü başkanlık sistemi Çarlık Rusya’sı ve Sovyet Döneminin izlerini taşımakta ve tarih boyunca Rusya’da hakim olan “Büyük Devlet” olma idealinin gerçekleştiricisi bir yol olarak değerlendirilmektedir.

Rusya Federasyonu’nda başkanlık sistemi incelendiğinde Fransız tipi yarı başkanlık ile Amerikan tipi başkanlık sisteminin kötü bir sentezinin karşımıza çıktığı söylenebilir. Yürütme erkinin başına devlet başkanının yerleştirildiği Amerika’nın yanında Fransa başkanının yanına başbakan ve bakanlar kurulunu ilave etmiş Fransa’da devlet başkanı yürütme yetkisini kabine ile paylaşmak zorunda bırakılmıştır. Rusya Federasyonu ise bu iki sistemin kendi gerçeklikleri doğrultusunda bir karmasının oluşturulmasından kendine ait bir sistem oluşturmuştur. Oluşturulan bu sistemin Amerika’daki sistemden farkı başbakanlık kurumuna sahip olmasıdır. Fransa’daki sistemden farkı ise devlet başkanının dilediği zaman başbakanı görevden alabilme yetkisine sahip olması, Duma’nın

onayını alarak dilediği bir başka kişiyi başbakan olarak atayabilmesidir. Rus tipi başkanlık sisteminde devlet başkanı oldukça geniş yetkilerle donatılmış ve devlet başkanının keyfi tutumlarını önleyecek mekanizmalar tesis etmemiştir. Bu durumdan mütevellit Rusya Federasyonu'nun da yürütmenin tek hakimi devlet başkanı olmakta, görünüşte bazı mekanizmalar bulunmasına rağmen pratikte devlet başkanının yetkilerini ve alacağı kararları denetleyecek bir organ bulunmamaktadır (Tanrısever, 2000: 278). Bu durumun sebebi Rus tarihi ile de paralel düşecek bir inancın Rusya'da yaygın olmasından kaynaklanmaktadır. Bu inanca göre Rusya Federasyonu'nun da devlet başkanı hem ülkenin hem de vatandaşların geleceği ile ilgili en doğru kararları alabilecek ve alınan bu kararları uygulayabilecek kişi olarak değerlendirilmektedir. Bu inancın bir tezahürü olarak Rusya Federasyonu'nun da başkana oldukça geniş yetkiler verilmiş ve denge ile denetim mekanizmaları başkan lehine olacak bir biçimde dizayn edilmiştir. Rusya Federasyonu'nun da başkan adeta yüceltilmiş bir kurtarıcı olarak görülmüş bu da bir şahıs kültü oluşmasına neden olmuş ve karar alma mekanizmalarının en tepesinde yer alan başkanını sorumsuzca hareket edebilmesinin önünü açmıştır (Caşın, 2015: 70). Bu durum zaman zaman oldukça ciddi sorunları beraberinde getirmiş örneğin eski başkanlardan Yeltsin'in tek adam olma hevesi ülkenin kanun hükmünde kararnamelerle yönetilmesine neden olmuş, meclis önemini kaybetmiş, başkan üzerinde kişilerin ve yerel otoritelerin zaman zaman etkili olmasına neden olmuştur (Tanrısever, 2000: 278-279). Bütün bu değerlendirmeler ışığında Rusya Federasyonu'nda devlet başkanının bazı görev, yetki ve sorumluluklarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Dobrynin, 2010: 290-292):

- 1- Duma seçimlerini yenilemek,
- 2- Duma'yı feshetmek,
- 3- Duma'ya kanun tasarısı sunmak,
- 4- Meclis tarafından kabul edilen kanunları onaylamak ve yayımlamak,
- 5- Ülkenin içerisinde bulunduğu durum ile devletin iç ve dış politikası hakkında Federal Meclise yıllık mesaj göndermek,
- 6- Başbakanı atamak,
- 7- Dilediği takdirde hükümet toplantılarına başkanlık etmek,
- 8- Başbakan'ın istifasını kabul etmek,
- 9- Başbakan'ın önereceği başbakan yardımcılarını ile bakanları göreve atayıp görevden almak,
- 10- Askeri doktrini kabul etmek veya reddetmek,
- 11- Güvenlik konseyine başkanlık etmek,

- 12- Dış politikayı belirleyip, yönetmek,
- 13- Devlet adına uluslararası görüşmeler yapıp, antlaşmalar imzalamak,
- 14- Akredite olan misyon temsilcilerinin güven mektuplarını kabul etmek,
- 15- Silahlı Kuvvetler'in Yüksek Başkomutanlığını yapmak,
- 16- Ülkenin tamamında veya bir kısmında sıkıyönetim ilan etmek,
- 17- Ülkenin tamamında veya bir kısmında olağanüstü hal ilan etmek,
- 18- Referandum tayin etmek,
- 19- Devlet organları arasında koordinasyon ve iş birliği sağlamak,
- 20- Bazı şartlar altında federe birimlerin yürütme organlarının kararlarını askıya almak,
- 21- Merkez bankası başkanı, anayasa mahkemesi başkanı, yüksek mahkeme üyeleri, ülkenin başsavcısı gibi üst düzey kamu görevlilerini atamak,
- 22- Devlet başkanı sekreterliğini oluşturmak,
- 23- Yurt dışında görev yapacak misyon temsilcilerini atamak,
- 24- Silahlı Kuvvetlerin yüksek komuta heyetini atayıp, görevden almak,
- 25- Ülke vatandaşlığının ve siyasi sığınma hakkının verilmesini karara bağlamak,
- 26- Ülkenin vermiş olduğu ödüller ile onursal ve özel ödülleri vermek,
- 27- Suçluları affetmek,
- 28- Ülkenin tamamını veya bir bölümünü bağlayıcı emir ve kararname yayınlamak.

Rusya Federasyonu'nda başkanın görev, yetki ve sorumlulukları ile seçimine ilişkin esas ve usuller anayasanın dördüncü maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre başkan, doğrudan vatandaşlar tarafından genel, eşit ve gizli oy sistemiyle yapılan seçimler aracılığıyla altı yıl görev süresi için seçilmektedir. Bir kişinin başkan adayı olabilmesi için otuz beş yaşını doldurmuş olması şarttır. Bununla birlikte başkan adayının yapılacak seçimlerden önce en az on yıl boyunca ülkede daimi olarak ikamet etmiş olması gerekmektedir. Başka bir ülkede ikamet eden veya çifte vatandaşlığı bulunan kimseler anayasa gereği başkanlığa aday olamamaktadır. Yemin ettiği anda görev süresi başlayan başkan üst üste en fazla iki dönem görev yapabilmektedir.

1.2. Türk Tipi Başkanlık Sistemi

Türkiye Cumhuriyeti'nin anayasal süreçleri incelendiğinde karşımıza çıkan ilk belge 1808 tarihli Sened-i İttifak olmaktadır. Sened-i İttifakı takip eden süreçte 1839'da Tanzimat Fermanı, 1856'da Islahat Fermanı ilan edilmiş bütün bu süreçlerin nihayetinde 1876 yılında Kanun-i Esasi ilan

edilerek ilk anayasaya kavuşulmuştur. Kanun-i Esasiden 1982 anayasasına kadar gelen süreçte ekonomik, siyasi, toplumsal ve özellikle askeri darbeler vasıtasıyla sırasıyla 1921, 1924, 1961 ve 1982 anayasaları kabul edilmiştir. Söz konusu anayasaların tamamında yürütme erkinin nasıl konumlandırılacağı tartışmalara neden olmuş, bu anayasalar her ne kadar parlamenter hükümet etme sistemini benimsemiş olsa da başkanlık sistemi hep bir alternatif olarak tartışmalara konu edilmeye devam etmiştir. 1980 askeri darbesi sonucunda ortaya çıkan anayasa yapım sürecinde de bu tartışma varlığını göstermiştir. Bu çerçevede danışma Meclisi, İstanbul Hukuk Fakültesi Yönetim Kurulu, İstanbul Barosu ve bazı hukukçular, başkanlık sistemini ele almışlardır (Fendoğlu, 2010: 22). Darbe sürecinin nihayete ermesinin ardından Türkiye Cumhuriyeti'nde başkanlık sistemi tartışmalarını ilk defa Turgut Özal Cumhurbaşkanlığı döneminde gündeme getirip tartışmaya açmıştır (Yılmaz: 2012). Özal'a benzer bir biçimde Süleyman Demirel de, halkın doğrudan seçimiyle göreve gelecek bir başkanın olduğu sistemi savunmuştur (Onar, 2005: 85). Özal ve Demirel'in dışında başka bazı siyasetçilerde zaman zaman çeşitli mecralarda başkanlık sistemini Türkiye Cumhuriyeti için geçmesi gereken bir hükümet sistemi olarak değerlendirmişlerdir. Bütün bu tartışmaların nihayetinde 16 Nisan 2017'de, 6771 sayılı anayasa değişikliğiyle Türkiye Cumhuriyeti başlangıçtan o güne dek kullanmış olduğu parlamenter sistemden cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçerek yönetim tarihinde yeni bir sayfa açmıştır.

1.2.1. 16 Nisan Referandumu Ve Anayasal Değişiklikler

16 Nisan 2017'de yapılan 6771 sayılı anayasa değişikliğiyle yeni hükümet sistemine dair hukuki altyapı hazırlanmış, kabul edilen değişikliklerin bir kısmının referandumun hemen akabinde, bir kısmının ise 2019 yılı Kasım ayında gerçekleştirilen seçimlerin akabinde yürürlüğe girmesi planlanmış ve ortaya çıkacak uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması için referandumu izleyen 6 ay içerisinde uyum yasalarının çıkarılması karara bağlanmıştır (Turan, 2018:43). Bu çerçevede anayasaya eklenen yeni hükümler şu şekildedir:

- 1- Milletvekili sayısı 550'den 600'e çıkarılmıştır,
- 2- Seçilme yaşı 25'ten 18'e düşürülmüştür,
- 3- Erkekler için askerlik hizmetini yerine getirmiş olma koşulu askerlikle ilişkisi olmamak şeklinde değiştirilmiştir,
- 4- TBMM seçimlerinin 5 yılda bir Cumhurbaşkanlığı seçimleriyle birlikte aynı gün yapılması kararlaştırılmıştır,
- 5- Anayasanın dokuzuncu maddesine "bağımsız" ibaresinin hemen akabine "tarafsız" ibaresi eklenmiştir,
- 6- Anayasa mahkemesi üye sayısı 17'den 15'e düşürülmüştür,

- 7- Askeri mahkemeler kaldırılmıştır,
- 8- Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun adı Hakimler ve Savcılar kurulu olarak değiştirilmiş, HSK'nın üye sayısı 22'den 13'e düşürülmüş daire sayısı 3'ten 2'ye indirilmiştir,
- 9- Cumhurbaşkanlığına, gerekli niteliklere sahip kişiler arasından; siyasi parti gruplarının, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde tek başına yada birlikte toplam %5 oy almış siyasi partilerin ve 100.000 seçmenin imzasıyla aday olunabileceği karara bağlanmıştır,
- 10- Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan adayın, Cumhurbaşkanı seçileceği, ilk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılacağı, bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki adayın katılacağı ve geçerli oyların çoğunluğunu alan adayın, Cumhurbaşkanı seçileceği hükmü getirilmiştir,
- 11- İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması halinde; ikinci oylamanın, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılacağı, ikinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylamanın referandum şeklinde yapılacağı, adayın, geçerli oyların salt çoğunluğunu alması halinde Cumhurbaşkanı seçileceği, oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması halinde, sadece Cumhurbaşkanı seçiminin tekrar edeceği hükmü kabul edilmiştir,

Özetle yukarıdaki şekilde yapılan düzenlemelerle Türkiye Cumhuriyeti yeni bir hükümet etme sistemine kavuşmuş yasama, yürütme ve yargı erkeleri birbirinden sert bir biçimde ayrıştırılmaya çalışılmıştır. Yargı erkinin bütün modern demokrasilerde zaten ayrı bir erk olduğu sistemin esas itibarıyla yasama ve yürütme erki arasındaki ilişki çerçevesinde şekillendiği göz önüne alınacak olursa Türkiye Cumhuriyeti bu iki erkin sert bir biçimde ayrılığını kabul ederek başkanlık sistemine geçiş yapmıştır denilebilir.

1.2.2. Yeni Sistemde Cumhurbaşkanının Görev, Yetki Ve Sorumlulukları

Yeni sistemde yapılan en köklü değişikliklerden bir tanesi cumhurbaşkanının partisi ile ilişkisinin devam etmesi olmuştur. Zira bilindiği üzere parlamenter sistemde cumhurbaşkanı seçilen birinin varsa partisi ile ilişkisi kesilmekteydi. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ise cumhurbaşkanının partisi ile ilişkisi kesilmediği gibi dilediği takdirde mensubu olduğu siyasi partinin genel başkanlığını üstlenebilmektedir. Eski sisteme nazaran bir diğer önemli farklılıkta cumhurbaşkanının sorumluluğu ile ilgili olmuştur. Parlamenter sistem döneminde sadece vatana ihanetten yargılanabilen cumhurbaşkanının yeni sistemde yargılanmasının önü açılmıştır. Buna göre; cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla TBMM üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir (Gözler 2017: 288). Yeni sistemde cumhurbaşkanının niteliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- 1- Cumhurbaşkanı yürütmenin ve devletin başıdır,
- 2- Yürütme yetkisi cumhurbaşkanına aittir,
- 3- Cumhurbaşkanı gerekli nitelikleri taşıyan kişilerden dilediğini cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakan olarak atayabilmekte dilediği zaman bunların görevine son verebilmektedir,
- 4- Üst düzey kamu görevlilerini atama yetkisi tek başına cumhurbaşkanına aittir,
- 5- Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilmektedir,
- 6- Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilmektedir,
- 7- Cumhurbaşkanı, olağanüstü hal dönemlerinde Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilmektedir,
- 8- Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması imkanı bulunmaktadır,
- 9- Cumhurbaşkanı; savaş, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması, tabii afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilmektedir,
- 10- Bütçeyi hazırlama yetkisi cumhurbaşkanına aittir,
- 11- Cumhurbaşkanı; cumhurbaşkanlığı makamı, İdari İşler Başkanlığı, Politika Kurulları ile Ofislerde çalışacak görevlileri atar.

Yukarıda sayılan görevlerinin yanında cumhurbaşkanı diğer pek çok sistemde cumhurbaşkanına tanınmış olan; hükümlülerin cezasını affetme veya hafifletme, başkomutanlık görevini üstlenme, yabancı ülkelerin temsilcilerini kabul etme, Milli Güvenlik Kuruluna başkanlık etme, meclis tarafından kabul edilen kanunları resmi gazetede yayımlama, devlet adına görüşmeler yaparak uluslararası antlaşmalar imzalama, devlet organları arasında koordinasyon ve iş birliği sağlama, ülke vatandaşlığının ve siyasi sığınma hakkının verilmesini karara bağlama, ülkenin vermiş olduğu ödüller ile onursal ve özel ödülleri verme gibi klasik görev, yetki ve sorumluklara sahiptir.

2. Rus ve Türk Tipi Başkanlık: Benzerlik ve Farklılıklar

Ruslar ve Türkler tarih boyunca birbirine rakip olmuş, tarihsel süreç içerisinde on altı kez savaşmışlardır. 2000 yılının hemen başında Rusya Federasyonu'nda Putin'in 2002 yılında ise Türkiye Cumhuriyeti'nde Erdoğan'ın hükümetin başına gelmesiyle iki ülke tarihleri boyunca hiç olmadığı kadar yakınlaşmış; ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkiler tarihi zirveleri görmüştür. Bu süreçte Rusya Federasyonu'nun benimsemiş olduğu yönetim anlayışının Türkiye Cumhuriyeti tarafından da benimsendiği görülmüş, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki sistem değişikliğinin altında yatan nedenlerden birisinin, bu benimseme sonrası Türk tarafının Rus tipi bir başkanlık sistemi ile yönetme arzusuna sahip olması olduğu değerlendirilmiştir. Gerçekten de Türkiye Cumhuriyeti tarafından anayasal değişiklikler sonrasında kabul edilen yeni sistemin Rus Tipi başkanlık sistemi ile büyük bir paralellik gösterdiği saptanmıştır.

Öncelikle her iki sistemde de başkanın seçilme usullerinin ve hükümlülerin cezasını affetme veya hafifletme, başkomutanlık görevini üstlenme, yabancı ülkelerin temsilcilerini kabul etme, Milli Güvenlik Kuruluna başkanlık etme, meclis tarafından kabul edilen kanunları resmi gazetede yayımlama, devlet adına görüşmeler yaparak uluslararası antlaşmalar imzalama, devlet organları arasında koordinasyon ve iş birliği sağlama, ülke vatandaşlığının ve siyasi sığınma hakkının verilmesini karara bağlama, ülkenin vermiş olduğu ödüller ile onursal ve özel ödüllerini verme gibi klasik görev, yetki ve sorumluluklarının aynı olduğunu söylemek gerekmektedir.

Rus ve Türk tipi başkanlık sistemlerinde ülkelerin sahip olduğu idari kademelendirmelerden doğan farklılıkları doğal karşılamak gerekmektedir. Zira Rusya Federasyonu federasyon tipi örgütlenme modeline sahipken Türkiye Cumhuriyeti üniter modeli benimsemiştir. Bu durumdan dolayı "bazı şartlar altında federe birimlerin yürütme organlarının kararlarını askıya almak" gibi federasyon tipi örgütlenmiş bir devlette görülen ve devlet başkanına verilmiş bir takım görev yetki ve sorumluluğu Türkiye Cumhuriyeti'nde görmek mümkün değildir. Öte yandan literatürde tartışmalı olan Rus tipi başkanlık sisteminde başkanın yanında birde başbakan bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nde ise yapılan anayasa değişikliği ile başbakanlık kaldırılmış başbakana ait tüm görev, yetki ve sorumluluklar cumhurbaşkanına devredilmiştir.

Türk ve Rus tipi başkanlık sistemlerini zihniyet ve yönetim felsefesi açısından birbirine benzeten birkaç önemli nokta bulunmaktadır. Bunlardan ilki her iki ülkede de başkanların meclisi feshederek seçimleri yenileme yetkilerinin bulunmasıdır. Yine her iki ülkede de başkanlar partileri ile ilişkilerini kesmediği için partileri üzerinden meclise kanun tasarısı sunabilmektedir. Her iki ülkede de başkan dilediği kişileri bakan olarak atayabilmekte ve yine dilediği zaman bakanları görevinden alabilmektedir. Bu konuda Rusya Federasyonu'nun Türkiye Cumhuriyeti'nden farkı Rus devlet başkanının başbakanı da atama yetkisinin bulunmasıdır. Ülkenin tamamında veya bir kısmında olağanüstü hal ilan etmek de her iki başkanının uhdesinde olan bir yetkidir. Yargı ve askeri mercilerin

üst düzey yetkilileri dahil olmak üzere ülkedeki tüm üst düzey yetkililerin atanması her iki başkanın tekelindedir. Son olarak her iki ülkenin sisteminin demokratiklik açısından sıklıkla eleştirilmesine neden olan başkanların ülkenin tamamını veya bir bölümünü bağlayıcı emir ve kararname yayınlama yetkisi her iki ülkenin başkanınca sıklıkla kullanılmaktadır.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti oldukça köklü bir parlamenter sistem geçmişinden 2017 yılında gerçekleşen referandum ile vazgeçmiş ve yeni bir sistemi benimsemiştir. Halihazırda uygulamada bazı eksiklikleri bulunmasına rağmen sistemin herhangi bir krize neden olmadan kendi mecrasında ilerlediği ve işlediği söylenebilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen değişiklik öncesi süreçte kamuoyunda şiddetli tartışmalar yaşanmış, hangi ülke ve sistemin referans alınacağı, getirilmek istenen sistemin hangi ülkedeki sistem ile benzerlik göstereceği tartışılan konuların başında gelmiştir. Nihayetinde referanduma sunulan maddeler sonrası ortaya çıkacak sistemin ABD'de uygulanan başkanlık sisteminden oldukça farklı olduğu anlaşılmıştır. Zira üst düzey kamu görevlilerinin atanmasının kongrenin onayı tabi olduğu ABD tipi başkanlık sistemi ile Türk tipi başkanlık sistemi arasında görev, yetki ve sorumluluklar çerçevesinde büyük farklılıklar olduğu ilk etapta hemen göze çarpmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Batı tipi bir başkanlık sisteminden ziyade doğu tipi bir başkanlık sistemini tercih etmeyi yeğlemiştir. Bu bağlamda gerek Türki Cumhuriyetler gerekse Rusya Federasyonu'nda uygulanan başkanlık sistemlerine benzer bir model referanduma sunulmuş ve kabul edilmiştir. Yeni sistemde başkan tıpkı Türki Cumhuriyetler ve Rusya Federasyonu'nda olduğu gibi üst düzey görevlileri atamak için herhangi bir onay almak mecburiyetinde değildir. Yürütme ile ilgili konularda kararname çıkarabilmekte ve daha önce yasa ile yapılan düzenlemeleri kararname ile düzenleyebilmektedir.

Bu durum Türki Cumhuriyetler ve Rusya Federasyonu'nda olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin de gerek kamuoyunda gerekse literatürde sıklıkla eleştirilmesine neden olmuştur. Antidemokratik olma çerçevesinde değerlendirilen ve Rusya Federasyonu ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki başkanlara ait olan bu yetkiler sistemin savunucuları açısından yürütmenin güçlü kılınması gerekliliği üzerinden savunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Bal, B. (2001) İstikrarsız Parlamenterizm Karşı Başkanlık Sistemi. İstanbul: Derin Yayınları.
- Caşın, M. H. (2015) Rusya Federasyonu'nun Anayasal Rejimi, Putin'in Ülkesi: Yeni Yüzyıl Eşiğinde Rusya Federasyonu Analizi, (Ed.) Doç. Dr. İrfan Kaya Ülger, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Dobrynin, N. M.(2010) Gosudarstvennoe upravlenie: Teoriya i praktika, Tom 2, Novosibirsk.
- Ergil, D. (2013) Başkanlık Sistemi ve Türkiye Başkanlık Sistemi: Karşılaştırmalı Bir İnceleme ve Türkiye İçin Değerlendirmeler. B. Coşkun, & M. Aktaş içinde, Başkanlık Sistemi. Ankara: Liberte Yayınları.
- Eyüboğlu, E. (2014) Fransa: Parlamenter Bir 6. Cumhuriyet'e Doğru. İ. Kamalak içinde, (Yarı) Başkanlık Sistemi ve Türkiye, İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Fedayi, C. (2011) Siyaset Bilimi. Ankara: Kadim Yayınları.
- Fendoğlu, H. T. (2010) Başkanlık Sistemi Tartışmaları (SDE Analiz). Ankara: Başak Matbaacılık.
- Gomola, I. A., Ye, V. Borisova ve M. Pravovyje (2009) "Osnovy Gosudarstvennogo İ Munitsipal'nogo Upravleniya: Ucheb.Posobiye Dlya Studentov, Sredneye" Prof. Ucheb. Zaved. .: Izdatel'skiy Tsent "Akademiya".
- Gözler, K. (2017), Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Göze, A. (2013). Siyasal Düşünceler ve Yönetimler. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Kuzu, B. (2011) Her Yönü İle Başkanlık Sistemi. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılık.
- Lijphart, A. (1997) Çağdaş Demokrasiler. (E. Özbudun, Çev.) Ankara: Yetkin Yayınları.
- Onar, E. (2005) Türkiye'nin Başkanlık veya Yarı-Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmeli midir?. Şu Kitapta: Haz. Teoman Ergül. Başkanlık Sistemi. Ankara: TBB Yayınları.
- Özbudun, E. (1993) Türk Anayasa Hukuku. Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Tanrısever O. F. (2000) Rusya'daki 2000 Yılı Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin Demokratikleşme Süreci Açısından Bir Analizi, Avrasya Dosyası (ABD Özel).
- Turan A. M. (2018) "Social Sciences Research Journal, Volume 7, Issue 3", 42-91 (September 2018), Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi
- Tosun, G. E., & Tosun, T. (1999) Türkiye'nin Siyasal İstikrar Arayışı Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Yılmaz, S. (2012)." Başkanlık Sistemi: ABD, Türkiye'ye Örnek Olabilir mi?". 21. Y.Y. Türkiye Enstitüsü. <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/abd/baskanlik-sistemi- abd-turkiyeye-ornek-olabilir-mi>. Erişim Tarihi: 15.02.2020.